

Planinska zveza Slovenije
Komisija za varstvo gorske narave

Opis plezališča Kotečnik z vidika varuha gorske narave

Avtorica: Sabina Fetić

Mentorja: Dušan Klenovšek

Tomaž Mihelič

Celje, avgust 2023

Uvod

Zanimanje za športno plezanje v naravnih stenah narašča in živimo v državi, ki nam ponuja kar precej možnosti za tovrstno rekreacijo. Z večanjem števila plezalcev pa se večja tudi naš vpliv na naravno okolje.

Skalne stene namreč ne nudijo le športnega užitka plezalcem, temveč so tudi dom specifično prilagojenim rastlinam in živalim in pa gnezditveni prostor pticam, tudi ogroženim.

Kraški rob je primer, kako se lahko naredi dober kompromis med plezalci in pticami. V desnem delu (stena Štrkljevica) je zaradi življenjskega prostora zavarovanih vrst ptic (velika uharica, sokol selec, planinski orel, puščavec) omejeno izvajanje dejavnosti npr.– plezanje, postavljanje novih plezalnih, smeri, v levem delu pa so aktivnosti dovoljene. Dogovor iz leta 2003 je bil sprejemljiv za vse vpletene strani – Društvo za opazovanje in proučevanje ptic (DOPPS), Komisijo za športno plezanje in Komisijo za varstvo gorske narave pri Planinski zvezi Slovenije. V steni pa je ponovno začela gnezditi velika uharica.

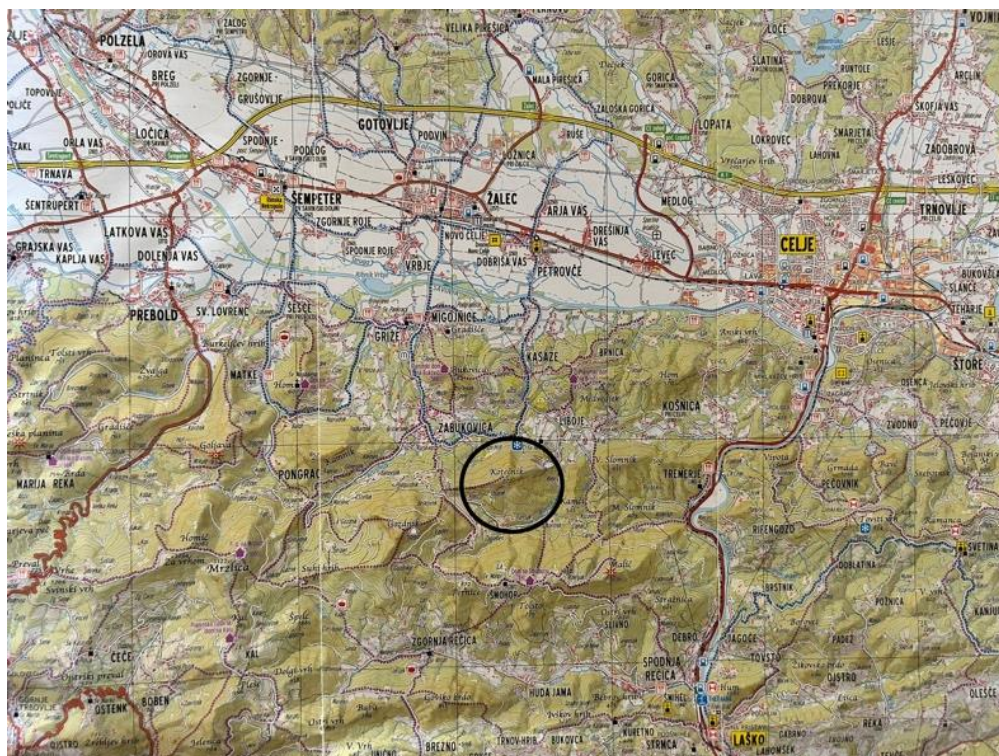
Tudi v moji bližnji okolici je kar nekaj vrhov (predvsem Posavsko hribovje), ki nam nudijo stene, primerne za športno plezanje.

Kot bodočo varuhinjo gorske narave, zagrizeno hribolazko in začetnico športnega plezanja, me je zanimalo, kaj lahko na poti na naše največje in priljubljeno plezališče Kotečnik opazimo v smislu rastlinskih vrst in živalskega sveta; predvsem ptic ter kako ravnati v specifičnih primerih, ko opazimo ptičje gnezdo v plezališču ali pa na skalno polico odložena jajca.

Za začetek naj zapišem, kaj nam nalaga etični kodeks slovenskih plezalcev.

1. Ne obiskuj sten v času prepovedi plezanja
2. Kampiraj in parkiraj na za to določenih prostorih
3. Uporablaj samo urejene in uhojene poti
4. Ne uničuj rastlinstva in živalstva, ne poškoduj skalnih sten, oznak in drugih objektov
5. Tudi hrup onesnažuje okolje
6. Odpadke odnesi s seboj in ne puščaj sledi
7. V primeru nesreče pomagaj po svojih močeh

Kotečnik je 772 m visok vrh v Posavskem hribovju med Velikim Slomnikom in Kamnikom. Na jugozahodni strani so skalne stene, kjer se nahaja plezališče, na vzhodnem delu pa je kamnolom, kjer se pridobiva apnenec. (2) Posavsko hribovje je del Posavskih gub, ki tvorijo zaključeno geotektonsko enoto med Južnimi Alpami in Zunanji Dinaridi v smeri zahod – vzhod. (1) Gre za prostrano hribovje, ki ga lahko razdelimo na Zasavje, Mrzliško pogorje, dolino ob spodnji Savinji, Kozjansko, Srednje sotelsko gričevje, Bizeljsko gričevje in Mirensko dolino. Kotečnik spada v Mrzliško pogorje, ki se začne vzhodno od Trojan in ga v smeri sever-jug prepletajo prečne doline pritokov Save in Savinje. Pod Kotečnikom teče potok Bistrica.

Slika 1: Lokacija plezališča Kotečnik na zemljevidu Vir: Turistična karta: Posavsko hribovje

Jedro Posavskega hribovja tvorijo kamnine iz starega zemeljskega veka (paleozoika) temno sivi kremenčev peščenjak in skrilavi glinavec. V srednjem zemeljskem veku so se na te karbonske kamnine nato naselili novi peščenjaki in skrilavci, ki pa so rdečkaste barve. Vrhovi in slemena Posavskega hribovja pa so grajeni iz apnenca in dolomita. Te plasti so nastale večinoma iz morskih organizmov. Razgaljene stene, ki jih uporabljamo za plezanje so dolomitne sestave. Apnenec je namreč raztapljala voda, skupaj z deževnico. V plezališču Kotečnik ima stena detajle v oblike kapnikov, ki jih je oblikovala voda, ko je tekla preko skale in plezalcem nudijo lepe oprimke.

Slika 2 Oprimki v Kotečniku Vir: osebni arhiv

Slika 3 Dolomitna stena Vir: Osebi arhiv

Plezališče Kotečnik ponuja kar 380 smeri, katerih višina sega od 7- 40 m v 14 sektorjih (Nad hišo, Trapez, Luska, Kolomon, Nos, Maska, Oltar, Oboki, Hobiti, Kača, Volk, Pisani svet in Dolina miru). Dostop do plezališča poteka čez privatna zemljišča.

Rastlinski svet

Posavsko hribovje se ponaša z bogato floro, skoraj polovico ga pokrivajo gozdovi, večinoma listnati. (2) Na poti do plezališča Kotečnik prevladuje bukov gozd s hrastom, v položnejših delih se pojavi še rdeči bor, v sektorju Pisani svet se na primer bukvi pridruži še javor in v južnejših legah, ki so toplejša opazimo mokovec, črni gaber in mali jesen.

Slika 4 Sektor Pisani svet Vir: Osebni arhiv

V podrasti v nižjih predelih, kjer je podlaga debelejša in posledično zaradi večje količine humusa bolj kislja najdemo borovnice. Na bolj bazični podlagi pa je spomladanska resa in jesenska vresa ter orlova praprotn.

V sami skali opazimo kar nekaj rastja, po skalah se vije najbolj prepoznani bršljan. V razpokah pa najdejo dovolj hranil še pozidna rutica, rjavi sršaj in navadna ciklama.

Slika 5 navadna ciklama Vir: Osebni arhiv

Slika 6 Pozidna rutica levo in rjavi sršaj desno
Vir: Osebni arhiv

Navadna ciklama, skupaj z zvončkom, telohom in šmarnico, spada med mednarodno varovane rastlinske vrste, ki so zavarovane z Uredbo o zavarovanih rastlinskih vrstah, ki predpisuje pravila ravnanja, poseben varstveni režim ter ukrepe varstva in smernice za ohranitev habitatov teh vrst. Zgoraj naštetе vrste, ki so bile opažene na Kotečniku sodijo med tiste rastlinske vrste, pri katerih pa ni prepovedi glede odvzema nadzemnih delov rastline; se pravi v enem dnevu lahko nabereмо šopek (oznaka O) ali neomejeno število šopkov (oznaka O°). Šopek je definiran kot število rastlin, ki jih lahko oseba drži med palcem in kazalcem. Ni pa dovoljeno teh rastlin izkopavati ali pa zbirati semen za osebne namene.

Tujerodne in invazivne rastlinske vrste

Poleg zavarovanih vrst rastlin pa naj omenim še nekaj tu opaženih invazivnih in tujerodnih rastlinskih vrst.

Tujerodna vrsta je katerokoli živo bitje, ki je bilo namerno ali nenamerno zaneseno na območje zunaj svoje naravne razširjenosti, ki ga brez človekove pomoči ne bi moglo doseči.

Invazivna tujerodna vrsta pa je tista, ki škoduje domorodnim vrstam in jih ogroža, prav tako njihovo življenjsko okolje ali ekosisteme. Mnoge tudi negativno vplivajo na gospodarstvo in zdravje ljudi.

Domorodna vrsta je tista, ki živi na območju svoje naravne razširjenosti, tudi če se pojavlja le občasno. (8)

1. Žlezava nedotika

Je visoka enoletnica z votlim deblom in suličastimi listi, ki so po robu nazobčani. Na pecljih so žlezni laski. Cvetovi so vijoličaste, roza ali skoraj bele barve in čeladaste oblike, veliki 2-4 cm. Zrel plod se eksplozivno odpre in iz njega se usujejo številna semena. Je medonosna rastlina, ki izvira iz Himalaje.

Rastlino uporabljajo kot okrasno, na tak način se je tudi razširila v naravo. Uspeva v bližini vode in kjer nastane poseka.

Vrsta je zelo pogosta v nižinskem in gričevnatem svetu vzhodne in osrednje Slovenije.

Je invazivna tujerodna vrsta, za katero veljajo ukrepi o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst. (8)

Slika 7 Vir: osebni arhiv

2. Drobnocvetna nedotika

Je enoletna rastlina z golimi stebлом in pecljati in nazobčastimi listi. Cvetovi so manjši kot pri žlezavi nedotiki (skupaj z ostrogo le 1-2 cm) in bledorumeni. Izvira iz Srednje Azije, pri nas pa uspeva zlasti na senčnih mestih na gozdnih robovih ter v podrasti vlažnih gozdov in na senčnih ruralnih mestih. (8)

Slika 8 Vir: Osebni arhiv

3. Enoletna suholetnica

Enoletna, pri nas pogosteje dvoletna rastlina, s pokončnim in razvejenim stebлом. Cvetovi so beli do rožnati, združeni v koške. Izvira iz Severne Amerike. Kot zanimivost – naše domorodne rastline, ki so zanesene v Severno Ameriko tam lahko predstavljajo invazivne tujerodne rastline. Pri nas je razširjena v večjem delu države, izjema so le najvišje ležeči predeli. Uspeva na cestnih robovih, neredno košenih travnikih, ruralnih mestih, prodiščih,... (8)

Slika 9 Vir: Osebni arhiv

4. Kanadska hudoletnica

Tudi kanadska hudoletnica je enoletnica. Visoka je lahko do 1 m, izrašča iz listne rozete in ima suličaste liste. Cvetovi so drobni in združeni v socvetja. Prav tako izvira iz Severne Amerike. (ljubljana.si)

Slika 10 Vir: osebni arhiv

5. Navadna barvilnica

Rastlina je trajnica, ki je lahko v spodnjem delu nekoliko olesenela in zraste do višine 2 m. Ima dolge (do 30 cm) suličaste liste, steblo je običajno pri odrasli rastlini nekoliko rdečkasto. Cvetovi so beli, zreli plodovi pa temno vijoličasti. Vsako zimo rastlina odmre do korenin. (8)

Slika 11 Vir: Osebni arhiv

Živalski svet

Skalne stene Kotečnika pa tudi ostalih Posavskih hribov ne predstavljajo le plezalnega užitka plezalcem, temveč so tudi prostor za gnezdenje ptic, tudi nekaterih ogroženih.

V plezališču najlažje opazimo gnezdo krokarja, redkeje manjših ptic pevk. Sicer pa bomo bližino ptic, ki skale uporabljajo ali za gnezdenje ali pa le za počitek, opazili tudi po iztrebkih na steni. Le- te so praviloma konkavne, saj jim kot take nudijo zaščito pred vetrom in dežjem. Na prisotnost ptice, ki gnezdi v skali, nas bo opozorilo tudi oglašanje ptice - lahko kroži nad skalami in se oglašča, morda pa smo jo ravnokar zmotili in jo opazili, kako je vzletela s stene.

Slika 12 Gnezdo krokarja v Kotečniku Vir: Osebni arhiv

Krokar

Spada med vrane in v dolžino meri med 54-67 cm. Perje je črno in se pri odraslih lesketa kovinsko modro. Črne so tudi noge, oči in velik kljun. V letu ga prepoznamo po klinastem repu, sorazmerno ozkih perutih ter, zaradi razmršenih peres, na videz debelemu vratu. Kot ujede krožijo na nebu in pogosto jih lahko vidimo, kako v parih jadrajo z vzgonskim vetrom. (3,4)

Razširjeni so po vsej Sloveniji, najpogosteje pa gnezdiijo v hribovitih, gorskih in gozdnatih predelih Dinaridov, Alp in Zasavja. (5)

Pari krokarja živijo v trajni vezi in če je mogoče, gnezdi leta v istem gnezdu. (4) Najpogosteje si mogočno gnezdo zgradi iz vej, običajno na težko dostopnem mestu, kot so skalne police v strmih ostenjih ter visoka drevesa. (5) Jajca so zelenkaste barve s temnimi lisami in jih je po navadi med 3-6. (3)

Gnezdi enkrat letno, lahko že januarja, sicer spomladi.

Hrani se z žuželkami, polži, majhnimi vretenčarji, mrhovino in odpadki hrane, pa tudi s semeni in sadeži. (3,4)

Slika 13 Krokar Avtor slike: Dušan Klenovšek

Navadna postovka

Je majhna ujeta. Samci merijo 33 cm in imajo sivomodro glavo in rep, peruti pa so rdečerjave s črnimi pikami, samice so večje, merijo do 39 cm in so manj kontrastno obarvane, glava je rjavkasta s temnimi progami. Pogosto jo vidimo med letom lebdeti v zraku, z glavo navzdol in prhutajočimi perutmi in razprtim repom. (3,4)

V Sloveniji je razširjena po vsej državi od nižin do preko 2000 m.n.v.. Gnezdi med februarjem in julijem na drevesih, skalnih stenah in človeških objektih (5). Skalne špranje, ki jih uporabi za gnezdenje so lahko v nižinah in visokogorju, uporabi pa tudi stara gnezda drugih ptičev, ki gnezdijo na obrobjih gozdov (4). Svojega gnezda si namreč ne gradi sama. Jajca so rumenkasto bela z rdeče rjavimi lisami in jih je navadno med 4-6. (3,4)

Prehranjuje se z voluharicami, mišmi, občasno kuščarji in žuželkami, pa tudi manjšimi ptiči. (3,4)

Slika 14 Navadna Postovka Avtor slike: Tomaž Mihelič

Sokol selec

Slika 15 Sokol Selec Avor slike: Tomaž Mihelič

Samice so velike do 50 cm, medtem ko so samci znatno manjši- do 38 cm. Peruti so dolge in koničaste ter na bazi širše, na notranji strani svetla s prečno progastim vzorcem, na zunanji pa temno siva. Na obrazu ima črn "pas solz". Značilen je njegov način lova, saj plen napade z velike višine (več 100 m) v spektakularnem spustu do 250 km/h), pri čemer močno zoži peruti, da sta videti kot dve kosi (3,4,5) Dandanes je splošno razširjena vrsta. Po prepovedi organoklorovih pesticidov, ki so povzročili kolaps populacije zaradi tanjšanja jajčne lupine in posledično propada legel, si je ta vrsta opomogla; še vedno pa lahko rečemo, da gre za ogroženo vrsto, ki je občutljiva za človeške vplive in katere gnezditveni habitat se krči. (5)

Sokol selec je gnezdilec skalnih sten, v razpokah in pod previsi ali pa v starih gnezdih ujed in vran. Največja gostota je v Posavskem hribovju. V bližini gnezda, v katerem je 3-5 rjavo lisastih jajc se tolažeče oglaša. Gnezdi med aprilom in junijem. Prehranjuje se s ptiči. (4,5)

Lesna sova

Slika 16 Lesna sova Avtor slike: Dušan Klenovšek

Velika je med 37 in 43 cm in je krepko grajena ptica s kratkim repom.

Kot vse sove ima debelo glavo in zelo gibljiv vrat ter negibljive naprej obrnjene oči. Imajo zelo dober sluh in lahko izjemno dobro določijo smer zvoka. Zaradi posebne strukture letalnega perja pa letijo skoraj neslišno. (7)

Lesna sova ima črne oči, barva perja pa je v dveh variantah – siva ali redkeje rdečerjavi z dvema vrstama belih beg na perutih (3,4)

Gnezdi med januarjem in aprilom večinoma v drevesnih duplih listnatih in mešanih gozdov pa tudi skalnih razpokah. Lahko se pojavlja tudi v bližini naselij, v podstrešjih ali mestnih parkih. (5)

Glavni plen so polh in miši.

Samica je večja od samca in ima 3-5 belih jajc. V času valjenja in jo samec oskrbuje s hrano. (3,4)

Izpostavljena je povozom na cesti in pa nepotrebnim intervencijam, ko ljudje mladiče odnašajo iz narave kot najdenčke. (5)

Slika 17 Jajca lesne sove v plezališču Sopota Vir: osebni arhiv

Skalni golob

Slika 18 Skalni golob Avtor slike: Dušan Klenovšek

Skalni in domači golob se med seboj križata, zato njune populacije težko razlikujemo. Čista oblika skalnega goloba verjetno ne obstaja več. Človek ga je začel gojiti že stoletja nazaj in pobegli osebki so pričeli tvoriti samostojne populacije "domačih golobov". (5)

Velikosti med 30-35 cm. Svetlo sive barve z dvema črnima progama na perutih, oranžnimi očmi in s črnim kljunom. (4,7)

V seminarski nalogi ga omenjamo kot eno izmed ptic, ki lahko gnezdi v skalnih stenah, in sicer v špranjah ali majhni votlini. Gnezdo je zanikrno in obdano z iztrebki, samica znese 1-2 beli jajci in ima lahko na leto 4 legla. Njegova gnezdišča so celoletna bivališča. Prehranjuje se s semeni trav in zelišč. (3,4,7)

Plenijo ga sova uharica, sokol selec in kragulj. (5)

Velika sinica

Slika 19 Velika sinica Avtor slike: Dušan Klenovšek

Je najpogostejša evropska vrsta sinice.(5)

Velika je okoli 14 sm in jo zlahka prepoznamo po črni glavi z belimi lici in rumenem trebuhu s črno progo, ki je daljša in debelejša pri samcih.(3)

Primarno je gozdna vrsta, ki gnezdi v duplih, lahko tudi v luknjah v skalovju pa tudi špranjah v stavbah (5,4) Navadno gnezdi dvakrat (med aprilom in julijem) in ima 8-12 belo rdečkasto pegastih jajc.(3)

Prehranjuje se z žuželkami, pozimi tudi z oreščki in lojem v krmilnicah.(3)

Plavček

Slika 20 Plavček Avtor slike: Dušan Klenovšek

Je malo manjši od sinice in meri 12 cm. (3) Pri nas je zelo pogosta vrsta stalne ptice pri nas (5,7) Ima belo glavo, s črno liso preko oči in modrim temenom. Na krilih ima modro zeleno perje, trebuh je rumen z manj izrazito črno progo kot sinica. (3,4,5) Plavček je prebivalec gozda, ki gnezdi v drevesnih duplih, valilnicah, zidnih luknjah; lahko pa tudi v gnezdih vran, ujed in lastovk. Samica vali dvakrat in znese 10 – 13 belih jajc z rdečkastimi lisami. (5) Prehranjuje se z majhnimi žuželkami, pozimi pa tudi s semeni in jagodičjem. (3)

Šmarnica

Slika 21 Šmarnica Avor slike: Dušan Klenovšek

Je velika ptica pevka, ki je dolga 14 cm in obarvana črno, z belo liso na perutih in rjastim repom in trtico. Samice so bolj sive in so podobne samici pogorelčka, le da so temnejše. Šmarnica je splošno razširjena. Naseljuje gričevnat svet, lahko pa gnezdi tudi višje (okoli 2000 m n.v.) (5). Tako lahko najdemo gnezda na stanovanjskih in gospodarskih poslopih, ali pa v skalnih razpokah. (5,7) Lahko gnezdi večkrat na leto in izleže 5-6 belih jajc. Hrani se z žuželkami in pajki pa tudi jagodičjem.(3)

Zaključek

Na poti na Kotečnik torej lahko opazimo nekaj zavarovanih rastlinskih vrst, ki pa v Sloveniji niso ogrožene in pa tudi kar precej tujerodnih rastlinskih vrst. Na tem mestu moram omeniti tudi spletni portal invazivk, kjer lahko najdemo seznam tujerodnih vrst, kot tudi možnost poročanja o le-teh.

Ptice, ki so omenjene v seminarski nalogi, so seveda le tiste, katere bi v skalnih stenah Kotečnika (in ostalih podobnih Posavskih vrhov) najpogosteje in najverjetneje pričakovali. Ne smemo pozabiti, da že spletena gnezda ptic (kot na primer krokarja), lahko uporabijo tudi druge ptice, ki gnezd ne spletajo. Torej samo po gnezdu ne moremo sklepati, katera ptica dejansko gnezdi v plezališču. Pravzaprav je lahko gnezdo tudi zapuščeno. Na primer – krokar ga je spletel prejšnje leto, vendar ga je prisotnost plezalcev motila, zato je zgradil gnezdo na drugem mestu, ki je bolj mirno.

Od julija dalje pa nekako do konca decembra omenjene ptice odgnezdijo, zato lahko v tem času nekako bolj brez slabe vesti plezamo v sektorjih, kjer opazimo velika krokarjeva gnezda.

Ko v času gnezdenja opazimo (novo) gnezdo, in sploh v primeru, da opazimo jajca v sami steni ali v gnezdu, pa v začetku smeri postavimo opozorilo in opaženo tudi javimo na družabnih omrežjih (če jih seveda uporabljamo). To sicer ni nekaj novega, nekateri plezalci vse to že delajo.

Gotovo pa velika večina s seboj ne vzame pisala in papirja, da bi na kaj takega sploh lahko opozorili.

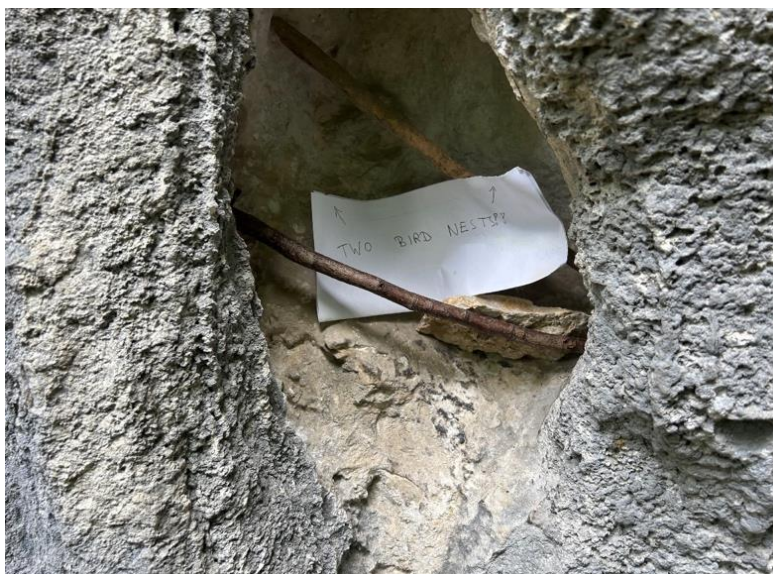
Predlog za izboljšavo na tem področju:

Oznaka, ki bi se z vrstico privezala na prvi klin v smeri, kjer gnezdi ptica.

Na primer- lesena (ali iz kakšnega drugega biološko razgradljivega materiala) ploščica z napisom:

Ta smer je dom tudi ptici. Ne plezaj med januarjem in julijem. Seveda bi moral slediti tudi napis v angleškem jeziku.

Oznake bi bile na voljo v trgovinah s plezalno opremo, prav tako pa bi predlagala, da se možnost takih oznak omeni že v plezalnem vodniku Slovenije.

Slika 22 Opozorilo na gnezdo ptice v plezališču Kotečnik Vir: Osebni arhiv

Literatura

- (1) Zasavje Iz temnega rudarstva v zeleno prihodnost, Zbornik 21. geografskega raziskovalnega tabora 2018
- (2) Marjan Pergar, Posavsko hribovje, Planinski vodnik, PZS 2004
- (3) Ptíči, Enostavno in hitro določanje, Vodnik po naravi
- (4) Detlef Singer, Kateri ptič je to? Ptíči Evrope
- (5) Atlas ptic Slovenije, popis gnezdilk 2002-2017, DOPPS
- (6) Iztok Geister, Ali ptice res izginjajo
- (7) Iztok Škornik, Sto slovenskih ptic
- (8) Terenski priročnik za prepoznavanje tujerodnih vrst v gozdovih, Založba Silva Slovenica, Gozdarski inštitut Slovenije
- (9) Športno plezalni vodnik Slovenija, založba Sidarta